

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Брой 10.

ПРИЯТЕЉ

Год. I.

СРБСКЕ МЛАДЕЖИ.

Лист овај излази као додатак к Школском Листу сваког месеца едаред; Стои 1 ф. 20. н. на целу год. а на по год. 60 новчића.

I. ИГРЕ И ЗАБАВЕ

ЗА РАЗВИЈАЊЕ ТЕЛЕСНИ И ДУШЕВНИ СНАГА.

Теранѣ лопте у четворо.

(Гимнастичка игра за друштво.)

Теранѣ лопте у четворо иде као и у троје, само овде су двоица што туку, едан надаје, други трли. Погодба је као и у троје, разлика је, да болји терач удара триред и зове се варјатор, али ово се меня, ер ако се неможе сам одунд с места довести, онда је онај други варјатор, ако је дошо с места, и има право ударати триред. Кад онога на трчаню лоптом погоде, или кад трла лопту ударену на летеню ухвати, онда ови долазе да терају, а они трле. Дегде се погоде да се тек после два ил триред ухваћене лопте изгуби игра, и ово је болѣ, ер онда се лепше лопта тера, т. е. удара се увек у вис.

Исто овако иде и теранѣ лопте, ако је више парова, а може их бити по пет и шест. Више од шест парова неваља, онда је болѣ у две игре да се поделе.

Представљањѣ слабости.

(Игра за залог.)

Сваки од друштва узме да представља по неку слабост, н. п. едан представља срдитога, други веселога, едан плачнога, други сажалевајућега, едан гордога, други подмуклога, едан суетнога, други пия-

нога и т. д. Коловођа стане у среду, па или изазива по именуце еднога по еднога, а све пази непажљивога, или чини по нешто од онога, са чим се она слабост даје познати, коју е рад да изазове. Ко неучини одма своје, даје залог.

Неможно.

(Шалвива игра.)

Много се чини лако лагацко, а кад дође да се учини, а оно и Голяту неможно. Ето ти си баш добар скакач, я ћу метнути ову сламку предате, да е прескочиш, али тело да остане усправо и круто, ни чланка ни колена, ни кукова, ни тела ни главе да несавињаш, па неможеш прескочити.

Допустићу ти да смеш савијати колена, и опет неможеш прескочити сламку, кад е ставим на земљу, уз дувар.

Стани с леђи и петама уз дувар, па се сагни, али колена не сави, да сламку дигнеш, не можеш.

Ти си добар гимнастик, умеш дигнути ногу напред и настрану, али де стани уз дувар левом ногом и левом страном сасвим наслонјено на дувар, па дигни десну ногу, не можеш.

Не можеш седећи устати са столице, ако едан услов допустиш, да при устаяно леђа не савињаш ни главе напред нагнеш, и да колена у правом куту задржиш, и стопу подасе не подвлачиш.

Дваест и пет броева.

(Рачунска игра.)

Од 25 у 5 редова по 5 стављено броева погодити, кои е ко брой запамтио.

Напиши или подај нека ко кое оће броеве напише. Н. пр.

20. 24. 14. 10. 32.

72. 16. 84. 88. 50.

12. 41. 93. 64. 18.

15. 30. 80. 54. 61.

44. 51. 42. 78. 28.

Оћеш ли да погодиш, кои е ко брой запамтио, то мораш ову таблицу преписати али тако, да броеви, кои у горњој таблици упоред стое, у твојој преписаној едно испод другог дођу овако :

20. 72. 12. 15. 44.

24. 16. 41. 30. 51.

14. 84. 93. 80. 42.

10. 88. 64. 54. 78.

32. 50. 18. 61. 28.

Нека сад сваки каже у коме е реду и на ком е месту онај нб-гов замишљени број у оној табели стајао, (ти да негледаш оне табелице) пак ће у том реду и на том месту бити и сад, само не у дуж, него у дно. Н. п. Ако е у оној табели био у 3-ћем реду на 4-ом месту, то е и онде и овде 64.

Загонетке.

IV.

Ја ко биљка поникнем из земље
А ти камен начиниш од мене,
Па кад хоћу да послужим теби,
У воду се тело ми промене.

Идем ја, иде он,
Обојица идемо,
Па никада не можемо
Један другог да стигнемо!

VI.

V.

Пред тобом сам у по дана
Па невидиш лице моје,
А у ноћи, најтавнијој,
Виде мене очи твоје.

Братац сеји не може
Лице да сагледа,
А он опет у своје
Њој гледати неда.

VII.

Решенија из броя 9.

РАЧУНСКЕ ИГРЕ. I. Девет пошта. Збрише се из првог реда 1, из другог 2 и из трећег 2 броя или едно 1, два 3, и два 7.

Шеснајст поля. Напишу се овако :

1. 2. 3. 4.

5. 6. 7. 8.

9. 10. 11. 12.
13. 14. 15. 16.

и онда промени средиѣ из првога реда са средњима из дојнога реда, и средиѣ из предѣга са средњима из стражиѣга, и то у накрст овако, 2 са 15, 3 са 14, 5 са 12, и 9 са 8, пак ће изаћи свуда 34.

ЗАГОНЕТКЕ. I. Сат. II. Пуж. III. Сен.

Ц. Н А У К Е.

Свете речи.

XVI.

НЕ СТОЈИ КУЋА НА ЗЕМЉИ, НЕГО НА ЖЕНИ.

*

ЖЕНѢ ДОБЛЕЮ КТО ВЕРАЩЕТЪ,
ДРАЖАЙШИ ЄСТЬ КАМЕНІА МНО-
ГОЦѢННАГѢ ТАКОВАА . . . ТАКО-
БАА ДОБРЫХЪ КОРЫСТЕЙ НЕ ЛИ-
ШИТСА, ДѢЛАЕТЪ ВО МЪЖѢ СВОЕМЪ
БЛАГАА ВО ВСЕ ЖИТІЕ. ОЗРѢВШИ
ВОЛНѢ И ЛЕНЪ, СОТВОРИ БЛАГОПО-
ТРЕБНОЕ РЪКАМА СВОИМА . . . СО-
КИРАЕТЪ СЕБѢ БОГАТСТВО. И ВО-
СТАЕТЪ ИЗЪ НОЩИ, И ДАДЕ БРА-
ШНА ДОМЪ, И ДѢЛА РАБЫНАМЪ.
УЗРѢВШИ СЕЛО КЪПИ: ѿ ПЛО-
ДЫХЪ ЖЕ РЪКЪ СВОИХЪ НАСАДИ
СТАЖАНІЕ. ПРЕПОЛСАВШИ КРѢПКѢ
ЧРЕСЛА СВОА, УТВЕРДИТЪ МИШЦЫ
СВОА НА ДѢЛО. И ВЪСКИ ТАКѢ ДО-
БРО ЄСТЬ ДѢЛАТИ, И НЕ УГАСА-
ЕТЪ СВѢТИЛНИКЪ СЯ ВЪСЮ НОЩЬ.

Тко ће жену добру наћи?
та е скупля отъ многоцѣннаго
бисера . . . она е среѣна. Цѣ-
лога се живота свога о муже-
влѣвой среѣни бави. Тражи вуну
и ланѣ, и уради рукама сво-
има све, што годѣ е потребно
. . . сабира себи богатство.
Рано ноћу устае, и већ е сто-
товила вло за све у дому, и
служкињама наредила посао. Ви-
ди ныву, и купи ю; трудомъ
своихъ руку тече иманѣ. Сте-
гне се пасомъ, и утврди мыш-
це свое на посао. Осѣна како
е добро быти прилѣжномъ, па
іой се свѣћа не гаси свуноћь.
Лактове свое пружа на радню

Дакти своа простираетъ на по-
лезнаа, рѣцѣ же свои утвр-
ждаетъ на вретено, и рѣцѣ свои
утврѣдетъ убогомѣ, дланъ же
простре нишѣ. Не печетса ѡ сѣ-
щихъ въ домѣ мѣжъ сѣа, егда
гдѣ замедлитъ: вси ко у неа
шдѣкани сѣтъ. . . Слабенъ кыва-
етъ во братѣхъ мѣжъ сѣа, вни-
гда аще садетъ въ сонмици со
старѣйшиныи жителми земли. .
Уста своа ѡверзе внимателнѡ
и законнѡ, и чинъ заповѣда
азыкъ своимѣ. Крѣпостію и лѣ-
потомъ шелчеса, и возвелеса бо
дни послѣдніа, Тѣсны стези
домѣ сѣа: брашна же лѣностна-
гѡ не гаде. . . (Пр. Сол. гл. 31.
ст. 10.—27.)

Ће није жене оије није ни куће, то естъ валяне жене гди
није, онде није ни добра у кући, ни напредка. Жена унапређуе кућу,
жена добра.

Катихетичка вѣжбања,

ученика сръбские на малой гимназии у гориѣм Карловцу.

(Продуженѣ.)

Ш.

Изъ св. Еванђелиста Луке: Христосъ у кући Лазаревой. Марта гледа да га угости — а Марія слуша науку нѣгову. Праздникъ Ваведения св. Богородице.

(Израдио Јанко Мудриниѣ ученик I. разреда.)

Христосъ неодобрава Мартину валяность, ерѣ е ништава. Онѣ похваљуе Марину желю да научи слово Божие. Тако и завршуе данасъ: „Блажени су они, кои слово Божие слушаю и обршу.“ Такови су били и родители пречисте Богородице.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Они су забѣтовали дѣте свое на цркву. Уз ту цркву била е и школа. Они су дѣте свое одмахъ у нѣзиной трећей години тамо сами одпатили. Ту се Марія учила страху Божиємъ, па онда и прести, шити, ткати, везти, иверати и свакоме домаћем послу. Самъ првосвештеникъ дочекао е ову малу ученицу предъ црквомъ и читао їей молитву. Тако почитамо и ми и завршувемо школску годину у цркви са св. молитвом. Тко у младост учи, тай се подъ старость не мучи. Наука зла мука, ал' одука триста мука.

IV.

Изъ св. Еванѣлиста Матея: Христось пита ученике свое: што говоре люди о нѣму? а што говорите ви о мени? Петаръ исповѣда Христа да е онъ синъ Бога живога. Христось ублажава Петра.

(Израдио Савва Верга ученикъ I разреда.)

Христось намъ дае примѣръ да се постарамо за добро име свое, и за добар глас предъ народом. Особито морамо гледати, да о нама добро нисле наши ближњи, наши стари: родители и учители. Валя да истину свагда говоримо чисто и искрено. Истине се морамо стално држати. Учителъ свое морамо поштовати, као и Петаръ овђе. Ние Христось Петра у камен претворио, већ е ту камен вѣра, коју е Петаръ исповѣдао, а то е самъ Христось Синъ Бога живога. На томе камену подигао е Христось цркву своју православну. А што е Христос Петру обећао, то е ишло свию апостола еднако; па иде и насъ свию. Ние Христось дошао да диели „титуде“ и господства. Ние онъ рекао, да нѣгови наслѣдници кую новце, и подписую смртне пресуде; већ е рекао: „Кои оће да буде господаръ, некъ е тай вама свима слуга“ Имали су Жидови свое горде Фарисее, кои су се облачили широко и дугачко, и шарали свое капе; али инакъ е Богъ видио, да народу томе треба Спаситель, те имъ га е и послао. Фарисеи су варали свакояко бѣднй народъ. да га могу само лакше држати подъ својомъ петомъ и глобити га. Изъ школе Фарисейске ние Иеусъ примао за свое ученике, него просте рибаре. Школа е Фарисейска отрована била лукавством, и уносила е зле туђе обичае у народъ. — Има у свѣту тога кваса јошт и данасъ; али се ми одъ тога морамо чувати! „Болъ поштень гласъ, него свилень пасъ. Нема имена безъ славна племена.

Што добро не знашъ о томе не говори. Испеди па
реци. Образа су само два прста. Волимъ души,
нег' цареву благу."

Видѣо Н. Беговић катихета

саобштно Ђуро Банянин
ученик П. резр.

П Ћ Ѣ Н И Д Р У Г И

О Рождествѣ пресвете Богородице.

Веселмосе, радѣмосе, данашнѣмъ данъ;
Восхвалимо, прославимо, чистѣ, и захранѣ.
Бож'ю Матерь и преславнѣ, Ангелскѣ царицѣ;
Найкраснѣю и пречистѣ, Марію дѣвицѣ.
Кол славна, данъ данашнѣй, на добро роди се,
Да одъ Бога свако добро, крозъ ню изводи се.
Пакаѣ затворъ, врагѣ заторъ, грѣхѣ разрѣшенѣ.
Людма радост, и љтѣшно с' Богомъ садрѣженѣ.

Слава Теби, благій Боже, Творче и Господи!
На неизречны Твои дарки и нашој слокоди.
Имай милостъ, и стерпенѣ за наша грѣшена;
Дѣхомъ светимъ љпѣти насъ, на лѣтъ исправлена.

И Ты влага, милостива, кою прослављамо;
Не одреци нами поможь, кою потрекамо.
Не одреци, нег' притеци к' свемоштвемъ Ђвинѣ,
Да насъ люте и немиле вѣчне мѣке минѣ.
И покробомъ могѣтнѣемъ свагда насъ покривай;
Свакѣ напасть и невољу, отъ насъ отискивай.
Помагай намъ колимъ быти, грѣхѣ омражати;
По љпѣтствѣ Твога Ђвина дѣше украшати.

И васъ двое премилое, Богородители!
Їоаким' и Анно, вѣдите нам' доброжелатели.
Наше љмилне препорѣке да непрезирете,
Ван' добротни намъ помажете, као и наше дѣте.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Кож васъ є у старости преврадовала,
И честь вашъ и ѹтѣхъ силно ѹзрочовала.
Ѣ' ньомъ заедно молебъ за насъ, ѹнѣкъ творите,
Да намъ бѣде онъ милостивъ, Ѣ' томъ га молитѣ.

Аминь.

У Коларићу, 1866.

П. В.

П Ѣ С Н Я

Ѣ' Воведенію пресвете Богородице.

Што слаavimo данасъ, То є добро за насъ; Входъ ѹ црквѣ дѣвинъ Красный споменъ нѣзинъ.	Одъ Ангела Гавриїла, Веселъ гласъ прїимила, Дать' одъ дѣха светога, Бога пречистого,
--	---

Када є мала была, У црквѣ ходила; У третьемъ лѣтѣ: Подобна дѣтетѣ,	Исѣса зачети, Носити почети; Тако є и было: Слово є' испунило.
---	---

Одъ Майке вѣдьена, Славно спровѣдена; Ѣ' малымъ дѣвицама: Сайнымъ свѣтъницама.	Глава входъ дѣвинъ, И празникъ нѣзинъ; Што є церковна красота, И христанска доброта,
---	---

На данашній данакъ, Тай было састанакъ, Када є' є пратили: Честно прославили.	Богомайко умилна, Царице свесилна Пѣснѣ нашѣ прїими; Зла одъ насъ от'ими.
--	--

Светомъ Захарїи є дали, У црквѣ предали; Гдѣ є и остала, Преславна постала;	Свете рѣке простри, Покровомъ насъ покри; И сохрани многа лѣта. Лѣта, лѣта, лѣта: Одъ злога навѣта.
--	---

Аминь.

У Коларићу 7. Окт. 1866.

П. В.

БАСНЕ.

Драги камен.

Дође неки још неуглађен па таман драг камен у кујундиницу, и опазивши онде своју браћицу, како се сјају и какву живу светлост бацају, зачуђен упита их: Ко вама даде ту дивну светлост и те миле боје? Вештак, рекоше му, тарући нас о тврђе камење, гладце. — Овако е добра школа; тарући свали ону грубу кору с душе детије, па изведе урођене даре на видело и развије их, те се сјају пред светом још боље но драго камењ.

Магаре и вук у школи.

Магаре и вук дођу у школу да уче, како се имају у свету владати. Учитель говораше: Ко ништа незна, тај ништ' и невреди; и учаше: што ниси себи рад не чини другому. Али вуку се учини, да је казано, : што ниси себи рад, чини другому; а магаре држаше, да је речено: ко ништа незна, тај и вреди. Тако изађоше обоје из школе, и тако осташе, док оног не умлатише, и овог не одераше.

Пањ.

Моја је прича жалостива, али ће можда друге научити, да буду паметнији, рече она ушата слушкиња, што оно испод постеље чека, да људе изува, па онда овако настави: Ја пањ бијах, и дођо у шаке вештаку, који хтеде од мене истесати крст, па да ме сви љубе и поштују, и поче ме тесати и пилити и гладити и дотеривати, све га зној попадаше. Али моја тврда и чворната глава не хте за његовом руком него све пуцаше у страну. Најпосле викне он срдито: кад нећеш да будеш крст, па да те сви љубе и поштују, а ти буди онај последњи слуга, па нека те сви ногама гурају и газе. Тако ти ја на место крста, којем би се сваки клањао, ево изађо слуга, о којег сваки своју обућу таре.

Пиле у љусци.

Још у љусци беше пилету дуго, те још ни паперја не имајући утече пре времена незозрели пород. Па шта би с њиме? То нека кажу они, што пре времена оставе школу.

П а с.

(Природописна цртица.)

Нема човеку вернијега друга од псета! Та не прати ли га он по снежним шумама севера, а и по пустим Алпима врелога юга; не прати ли га он по плодовитим ливадама зелени долина, а и по голим врхунцима високи брегова; плива с њим по дебелом мору; путује с њиме по густим прашумама Америке. Свуда, где се човек настанио, видимо и верно псето уз њега! Он је највернији чувар двора и дворишта. Спокојно домаћине наслони од посла уморену главу и спавај без бриге, сви спавајте, пас је будан, он ће на оштре зубе дочекати лопова, он ће лајањем својим растерати по мраку лутајуће ноћнике. Па се не плаши ни зато, да ће ти милог пријатеља, да ће ти укућанина ил рођака напасти — зна он шта је теби мило и драго, познаје он све што је твоје, шта ли је туђе. Ал тешко си га тек ономе, ко му господара дирне. Бесно се устреми верна ова животиња на нападача, не пази на ударце, на ране и болове, и неће се смирити дотле, док душманина не одбије, док госу не одбрани, па ма га и живота стало. Ал не бој се опет за то њега, драго дете моје, он ти је најстрпељивији, најпажљивији, највеселији другар, он ти је веран и брижљив чувар, он те може избавити кад ти пенушећи се таласи прете, ил' кад отровна гуја на тебе сикће. —

Па како разуме сваки поглед, сваки миг пастирев. Пажљиво седи он код његови ногу, слуша његове заповести, облеће разилазеће се крдо, лаје, да и за реп чупне кадшто непослушно које јагњешце, које на његову опомену не пази; па онда у гомили пасеће стадо надгледа. И не досади му се, не умори га тај посао; шта више, и ноћу кад се пастир одмара, прати он удвострученом пажњом сваки корак повереног му стада, и чува га од насртаја по помирчини лутајућег се курје и други грабљиваца.

Не пази он на студен и топлоту, на глад и жеђ, на снег и лед, на брег и дољу, кад му ваља траг наћи, измаклог јелена стићи, ил у житу ил дубуну сакривену птицу поплашити. Па ипак, кад најватреније гони, кад најдуже скокове прави звиждни само ловче, па ево ти послушног пса у тренутку код тебе. да чује и врши твоје даље заповести.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.ALI се још већма дивити морамо, кад погледамо на камчатског и на св. бернадског пса. Камчатски су пси једна врста паса, што служи Камчатковцима, Остјецима, источним Самоједима, Туингузима и Манџурцима место теглећи, а у неким пределима у Сибирији место поштански коња. А особито у Камчатки, где нема ни коња ни вола, нит' друге какве домаће животиње, тамо је пас најпотребитија животиња. Дубоки снег, преко кога пси лако прелазе а да не упадају; стрмените брегове и узакне долине; густе и непроходне шуме; силне оне потоке и реке, које се или ни мало, или тек нешто замрзну; буре, које путове завејавају — све то Камчадалац никако неби могао с коњем — баш кад би и имао — прећи. да му није лаког, брзог, дурашног пратиоца, да му пса није. Али и јесу Камчатски пси најбољи у Сибирији; од силног напора и ватре, ноге изјере, крв им удари кроз кожу у длаку, те она сва покрвени, ал они опет и опет даље иду. А тако су снажни, да четир пса, која обично у сонице прежу, по три човека и још два и по пуда*) терета врло лако вуку. Обично натовари Рус на четир пса 5—6 пуди, и пређе на дан ако је хрђаво време, до 40, а кад је добро, и по 100 врсти?*) Тамо псе тако исто радо држе и тимаре, као код нас добре коње, и много се на то гледи, ко има добре псе и лепу опрему серсам за њи.

Осим тога, што лако путују по најгорем путу и најдебљем снегу, још је и то добро код паса, што су тако добре вође, да по највећој помрчини, по најстраховитијој вејавици не помере пута. Ако је така страховита вејавица, да се мора лећи на снег, као што се то често догађа, то ће пси полегати уз господара и својом топлотом живот му сачувати. А кад види Камчадалац, да му пси у снегу рупе копају и у њи се увлаче, то за цело зна, да ће бити јаке вејавице и буре.

Ко није чуо за самостан св. Бернада на брегу, који се тако исто зове у Швајцарској? Овде, где магла, снег, непогоде и Лавине (грдне снежне лопте, што се с брегова ваљају) готово читаве године путове завејавају и путницима пропашћу грозе — ту живе до 12 калуђера, којима је поглавити посао, да путнике бесплатно дочекују и негују. У друштву са

*) У руском пуду има 40 фунти.

***) Седам врсти чине једну нашу миљу.

великим, обљученим псима, дан на дан путују они по бреговима, па траже пострадале путнике, или и саме псе са стакоцетом ракије и котарчицом леба о врату за изнемогле путнике, на пут шаљу. Па кад пас нађуши путника затрпаног у снегу, ил смрзнутог од зиме, а он као стрела дотрчи у самостан, покаже тамо своим немиром, да је нешто нашао, и враћа се са милосрдним калуђером на место, где несретник лежи. Један само пас, Бари се звао, спасао је на тај начин за 12 година 40 људи од известне смрти. И благодарни људи однесоше га кад је оматорио у бернску болницу на негу, где је и до смрти остао. Сад се још може видети испуњен у бернском музеуму са стакоцетом и котарчицом о врату.

А јесу ли Срби опазили та дивна својства у пса? Јесу да како. Та ено како лепо описују наше народне песме, како је Секула имао богато обученог пса (бизу), што им је уходио Турке.

Пред њим биза самовољна пође,
Па турскога обиде шатора,
Она Јанку уз колено дође.
Пита Јанка од Краине Мујо:
„А за Бога побратиме драги!
Чија биза од планине дође
Те обиде шатора мојега,
А каква је, јад је задесно!
Окована у ферецу златну;
Бог зна има добра господара!“
„Ово ми је биза Секулова
Кад идемо друмом кроз планину
Обидује многе каравуле,
А да мене не запану Турци.“

И данас многи код нас брижљиво пазе на свога пса. Не пиште се да псе из претеране њежности на крилу држимо, али ни то није тај човеку осим човека највернији друг заслужио, да га само са „хе“ и „шибе“ частимо; јер заиста се човеку највише може на томе честитати, што се осим свију животиња пса за себе привезао. То је заиста најчудноватија и најлепша победа, коју је човек над животињама одржао.

О ВОДИ.

(Из природословља.)

3. Моротоци, прелив и одлив. Морска вода сачува се од трулежа највише тим, што е ветрови буре, али и друге погоде готово непрестано у немиру држе. Али окром тога има по морима неких места, где морска вода неким одређеним правцем а неодвисно од ветрова непрестано тече, то су моротоци. По морнаре е од големе важности све моротоке точно познавати; ер колико ови своим правцем и брзином пловитбу по мору олакшавају, ако и лађа оним правцем ићи има, у толико опет смета, ако лађа другим или противним правцем ићи мора, и часом е Бог зна куд од праве мете и правца однесу. Најзнатнији е онај мороток што се зове Голф, кој починѣ на северозападној обали од Аџике, па тече кроз атланско море Америци, а онамо дошавши дере уз источну обалу од Америке с југа к северу. Ова река има дегде по 15, па до пуних 60 миља ширине, и протиче особито на ужацима страота буйно. На источној обали северне Америке одбиа се ширећи се на Европу тако, да се на западној обали Европе прилично осећа, и чак из Америке амо кладе и панѣве и друге ствари наплављава. Са северозападних обала европских окреће се к југу на острва азорска, па тече преко Мадере на канарска острва. По рачуну славнога Хумболта пређе ова река то свог коло од 3800 миља за 2 године и 10 месеци. На најбржи мести пређе по $3\frac{1}{2}$ миљ за сат. Кристоф Колумб е баш кроз то, што ова река доплавља гране и панѣве од сасвим непознатих дрва, а кад-кад и лешине од люди коже као бакар црвене, дошао на ту мисао, да мора негде на западу од Европе бити нека земља, где она дрва расту и они люди живе, и држећи да се може лађом до те земљ доћи, пошао е и нашао Америку.

Има и онаких моротока, што теку од севера на југ и доносе с полова из оних ледених краєва не само ладну воду него читава голема брда од леда у воду топлих предела чак до екватора, те тим ону врелу воду разхлађуе и оне врућине разблажуе.

Окром овѣх моротока има море још нека врло знаменита кретаня, која у одређене часе дана редовно сваки дан насту-

паю, одливи и преливи (осека и плима). Готово на свима морским обалама опажа се, како море на час све већма и већма расте, у вис се диже и то трае пуних 6 сати. Ниске обале тада прелив, отуда се зове прелив. Кад е тако пуних 6 сати намирило, онда почне опет падати, удари натраг, одлисе се, то е одлив. И ово трае пуних 6 сати. Одма затим поново расте, па опет пада, и тако иде непрекидно, од кад е света и века. Сваки дан редовно дваред нарасте и дваред опадне. Висина, колико свакад нарасте и падне различна е по разлици места. Мања мора особито међуземска нарасту и падну много мањ него велика и пространа мора, и у ладним краима никад онолико ненарасту, као у краима умереним и топлима. Тако се у белом мору прелив и одлив едва опажа; у средиземском мору едва 1 до $2\frac{1}{2}$ стопе нарасте и толико опадне; а на обала отворених мора нарасте по 6 до 18 стопа, и има неких места особито на источној обали северне Америке, где на 50 до 70 и више стопа за оно 6 сати у вис дође и за следећи 6 сати опет за толико стопа падне. Где су обале ниске, ту лети море том приликом у земљу страота брзо, и пролив големе просторе од земљ, која мало час сасвим сува и слободна од воде беше. Овом приликом улази морска вода и у реке и устукне их тако, да ове окрену за тај мах током натраг, и то на велике дужи. Хамбург лежи на реци Лаби (Елби) која се у северно море излива. На овом се мору осећа прелив и одлив доста јако, пак е чисто необично гледати, како лађе у време прелива без икоих ветрила Лабом противу обичнога тока реке у Хамбург улећу.

Како ови морски преливи и одливи са свакидашњим током месеца упоред иду, то е сасвим близу памети, да ово дизанћ и паданћ мора сасвим од месеца зависи. Као што теку планети око сунца, и месец около земљ едино из тог узрока, ер их привлачна снага ових засобом вуче, исто тако има и месец као големо тело, своју снагу, којом и он опет понешто земљу себи привлачи. Но почем е он сила мањи од нћ, то нисе ни нћгова привлачна снага толико јака, да би могао земљу на нћној стази померати; али е толико јака, да може ове гибкије земске елементе ваздух и воду покретати. Отуда мора на оном месту свакад расту, изнад когг места месец управо стои, а с других неуправо изпод месеца лежећих места у исти мах пада, о чему ћемо на другом месту више рећи.

WWW.UNILY.RS беломе мору едва се опажа прелив и одлив, из узрока горепоменутих, и опет се догоди, те и ово море кад-кад ил врло яко нарасте, или опадне. Кад ячи ветар од севера дуже времена подржи, а он патера воду на Сунд и Белту, и тим несамо да смета, да вода напољ у северно море неоде, него још отоком оном одуда воду унутра увуче те тим учини, да се у белом мору необично силна нагомила. Исто се ово догоди онда, кад ваздух већма пригничи северно море него бело, као што то увек буде, кад на северном мору подржи лепо ведро време ако е у исти мах на белом мору мутно и стуштено. На супрот одиђе силна вода из белог мора нагло напољ, кад противни ветар и противна тиска ваздуха подуже подржи.

Исто се тако догоди и у мањим заливима белог мора те вода нагло нарасте, кад е ветар унутра утера, особито ако се у таки залив и већа која река излива. Ту ветар не само да многу морску воду у нутра утера, него ни речкој води неда напољ, устукне е натраг и тим начини, да ова своје обале прелив и велике потопе начини. Тако е изашао онај страшни потој у Петрограду год. 1824, 19 Новембра. Ова велика и красна варош лежи на равници и то на најнижим обалама реке Неве, која се онде близу изпод вароши у фински залив излива. Онога дана нарасте море за неколико часа врло яко и баца сву невску воду натраг, те ова прелив своје обале и у часу буде сва ова красна варош под водом. Том приликом се силне куће порушише, и една велика война лађа, коју нанесе вода у варош, наседе на едну порушену кућу и остаде на нjoj. Каже се, да е том приликом преко 20,000 душа погинуло.

Б а ч к а.

(Продужено из бр. 8.)

Стари Врбас, село на Францовом Каналу са 3500 жителя. У покрету 1848 ово е место яко пострададо с тога, што е тамо био главни око' бунтовнички. У то су време многе Србске породице пропаде и поразселивале се, а много е невино погубљених Србаља ту се скончало.

Нови Врбас. Врло лепо немачко село одма до Старога Врбаса. Житељи су врло богати и имају две цркве, једну лутеранску а другу калвинску. Лутерани имају овде своју полугимназију, коју основаше 1826. године и у којој се многа србска деца уче. Више села на брегу Телечки види се гробници Јосифа Киша првога и најревносниег учесника при копању Францовог канала.

Темерин, сад мађарско село близу римскога шанца и Новога Сада. Овде се родио митроносни певац србски Лукијан Мушицки, Владика Горњокарловачки. Године 1808, кад властелинство Мађаре овамо насели, Срби се преселе у Шайкашку и населе тамо пустару Ђурђево.

Сириг, велика пустара близу Новога Сада, коју е пре 120 година владика Бачки Висарион Павловић од ц. кр. коморе купио, и која е баштина Новосадско Бачких србских Владика.

Паланка Стара и нова. На Дунаву наспрам Илока, у њима се прилична трговина води. У Старој Паланци живе Срби а у Новој Немци.

Деспот Сентиван. Србско село. По причању овде е била столица Деспота Србског Јована Чарноввића (за владе Фердинанда I), кои е са своих 10,000 србских јунака на пољима између Тисе и Дунава противу Турака и царских отменика храбро воевао.

Кулпин, србско-словачко село у коме се родио славни Митрополит србски Стефан Стратимировић.

Петровац, негда србско а сад велико Словачко село са 8000 житеља са лепом евангеличком црквом и парохијалним здањем.

Стари Футог, варошица на Дунаву, на врло лепом месту, негда властелинство славне србске породице Чарноввићеве кое е од њих због пренебрегнутог формалитета неког одузето. Житељи су и сад понаввише Срби, радени люди и на гласу бостанцие. Овде се много купуса сади. Црква е велика и лепа, слави св. Врачеве Кузмана и Дамјана. Вашари футошки негда су на гласу били и на њи су долазили чак из Москве трговци с црквеним књигама, одеждама и иконама. Кажу да су ти вашари по читав месец дана трајали, с' тога се и находи на сред вашаришта црквица, у којој су вашарцие службу Божију слушали. Уз Стари Футог е немачко место Нови Футог.